

Z historie německých samopalů

Marek Helebrant

Publikováno s laskavým svolením nakladatelství Militaria

<http://www.militaria.cz>

Autorská práva má Militaria - Elka Press a autor

Historický úvod. Další ukázka z připravované knihy Martina Helebranta SAMOPAL MP-38 a MP-40. Vyjde v průběhu roku 2008 v nakladatelství Elka Press

Samopal patří dodnes neodmyslitelně do zbrojnice každého většího ozbrojeného sboru. Ačkoliv je dítětem první světové války, svého největšího uplatnění se dočkal až v průběhu druhé světové války. Ta potom dala vzniknout jeho nástupci v roli hlavní zbraně pěšáka - útočné pušce, tedy zbraně také schopné střelby dávkou, ale konstruované na náboj střední balistické výkonnosti. Útočná puška následně v roli hlavní zbraně pěšáka nahradila jak klasickou pušku, tak samopal. Vytlačila je na místo speciální zbraně, jejíž uživatel v případě samopalu buď patří k jednotkám, určeným pro boj zblízka, nebo kde jsou kladeny vysoké požadavky na lehkost a skladnost zbraně. Jako příklad lze uvést třeba spojaře, řidiče obrněných vozidel nebo piloty, kteří pracují běžně v prostorově omezených podmínkách, jejich úloha na bojišti je odlišná od úlohy pěšáka a samopal je pro ně v podstatě nouzovou, záložní zbraní. Samopal má své silné opodstatnění také u policejních sborů, kde kompaktní rozměry samopalu skýtají značnou výhodu a současně nevadí jeho omezený účinný dostřel. Naopak, pro policejní účely představuje menší účinný dostřel a z toho plynoucí menší ohrožení nezúčastněných osob nezanedbatelné plus.

Abychom mohli pochopit důvody, které vedly ke vzniku samopalu, dovoluji mi napřed zrekapitulovat něco málo z taktických příruček tehdejšího vojska a z historie palných zbraní a z historie válečnictví vůbec.

Vznik opakovacích, samonabíjecích a samočinných zbraní je do značné míry podmíněn vynálezem jednotného náboje. Ten spojil nábojnici, prach, střelu a zápalku v jeden celek. To umožnilo výrazně zrychlit nabíjení zbraní a zjednodušilo manipulaci se střelivem vůbec. Z pohledu samonabíjecích a samočinných zbraní jednotný náboj zejména umožňuje snadnou mechanizaci a automatizaci nabíjecího cyklu zbraně. Jednotný náboj umožnil na konci 19. století mohutný rozvoj opakovacích a následně i samočinných palných zbraní. Také celková technická úroveň západní civilizace doznala prudkého vývoje, který našel svůj odraz i ve vojenství. Rozvoj železnic výrazně ovlivnil mobilitu vojska, začaly se objevovat i první automobily. Hned za mobilitou stály telekomunikace, telegraf umožnil relativně pružné řízení i vojska rozmístěného na velmi rozsáhlém území. Objevily se první rychlopalné zbraně v podobě opakovacích zbraní schopných vysoké kadence. Mám teď na mysli mechanické opakovací zbraně, typicky s více hlavními, z nichž nejznámější byl Gatling a nebo Nordenfält.

Tyto zbraně sice k odstranění prázdné nábojnice ještě vyžadovaly zásah obsluhy (střelec většinou točil klikou, která prostřednictvím převodů zajišťovala opakování nabíjecího cyklu), přesto však byly již přímými předchůdci plně samočinných zbraní - kulometů. Ty jsou schopné střelby dávkou a k nabíjení využívají energii obsaženou v odpalované munici. První

moderní válkou, kde se vliv těchto faktorů popsaného technického pokroku naplno projevil, byla americká občanská válka (1861 -- 1865). Válčilo se i v Evropě, v roce 1866 došlo k prusko-rakouské válce. Tyto boje má dnešní čtenář spíše spojeny s úspěchem pruských jehlovek, prvních plošně zaváděných vojenských pušek na jednotný náboj. Prusové porazili Rakušany v bitvě u Hradce Králové. Vítězné Prusko pak v roce 1870 porazilo Francii. Další dvě významná střetnutí představují první (1880 -- 1881) a druhá (někdy nazývaná též velká) búrská válka (1899 -- 1902). V těchto konfliktech se již objevily i kulometry Maxim, první moderní, plně automatické kulometry vůbec, u kterých opakovací cyklus zbraně byl plně odvozen od impulsu vývinu výstřelu a nevyžadoval žádný další zásah ze strany obsluhy.

Těsně před začátkem první světové války se tyto kulometry objevily v rusko--japonské válce v letech 1904 - 1905. Tato válka byla také asi první, kde kulometry nasadily poměrně rovným dílem obě strany konfliktu. Na ruské straně se zde kromě Maximů objevily i Madseny coby předznamenání lehkého kulometu. Japonci používali kulometry Hotchkiss. V průběhu rusko-japonské války také došlo k obléhacím bojům, např. u přístavu Port Artur. Tyto obléhací boje měly charakter, který se velice silně podobal pozdějším zákopovým bojům první světové války. Jasně ukázaly, že tehdejší hlavní zbraň pěšáka - opakovací puška -- není pro takovýto boj nablízko nejhodnější. Byla dlouhá (požadovala se poměrně značná přesnost střelby), její délka ještě vzrostla nasazením bodáku, bojová rychlost střelby byla pro potřeby boje zblízka nízká. Pro boj v zákopech byly její délka a hmotnost příliš neohrabané. Obyčejní pěšáci, kteří běžně neměli přístup k mnohem pohotovější krátké palné zbraně (k revolveru nebo pistoli), se tedy začali čím dál tím víc uchýlovat k improvizovaným ručním granátům a stejně jako později, v zákopech I. světové války, se začaly hojně používat nejrůznější nože, dýky, obušky a kyje.

Ze všech těchto střetů se snažili vojenští pozorovatelé a následně odborníci na taktiku a strategii odhadnout podobu budoucího bojiště. Výsledkem byla teorie nasycení prostoru palbou, která říkala, že zvítězí ta strana, která bude schopna co nejlépe nasytit bojiště účinně vedenou palbou. Britská armáda si převahu automatické zbraně uvědomila a v praxi ověřila již v koloniálních válkách, například již při tažení v Súdánu, kde vojska pod velením gen. Kitchenera 2. září 1898 v bitvě u Ummdurmánů pouhými 6 kulometry Maxim odrazila a na otevřeném, plochem bojišti doslova zmasakrovala přibližně dvojnásobnou přesilu mahdistických dervišů. V búrských válkách ovšem již celkem běžně nasazovala svoje kulometry na kolových lafetách, odvozených od dělostřeleckých. Tím je však zbavila pohyblivosti na bojišti a kulometry se daly jen těžko zamaskovat.

Vynikající búrští střelci se ihned po jejich objevení snažili přesnou, rychlou palbou pobít jejich obsluhy. Velmi často úspěšně. Britská armáda se proto soustředila na vysokou střeleckou zdatnost svých vojáků. Kulomet poněkud zanedbala, respektive nepředpokládala jeho dominantní roli na budoucím bojišti. Tomu také odpovídal její přístup, kdy pěší jednotky měly kulometů jen poskrovnu a kulometné roty byly spíše místem, kam se odkládali nepříliš schopní vojáci. Jako jedno z mála poučení o roli kulometu přesadila britská armáda své kulometry z kolových, dělostřeleckých lafet na vhodnější třínožku a vrátila tak svým kulometům trochu mobility na bojišti. Důraz ale byl pořád kladen především na vysokou úroveň střelecké zdatnosti vojáka, vyzbrojeného opakovačkou. K tomu byl britský voják systematicky cvičen, a jak se ukáže později, dokázal dosahovat se svou opakovací puškou Lee Enfield nečekaných výkonů.

Teorii nasycení prostoru palbou akceptovali na základě výše uvedených zkušeností i Němci. Měli sice k dispozici vynikající opakovačky Mauser, ale na rozdíl od Britů přisoudili při

nasycení prostoru palbou klíčovou roli kulometu. Mimochodem, opět to byl Maximův kulomet, který vyráběli licenčně a dále sami vyvíjeli. Německé pěší pluky disponovaly několikanásobně vyšším počtem kulometů než jejich britský protějšek a příslušníci kulometných oddílů byli elitní částí pěchoty, pečlivě vybírání a cvičení. Německé kulometry byly umístěny, s přihlédnutím k době jejich vzniku, na pozoruhodně pokročilých a mobilních lafetách, které jim dávaly nečekanou pohyblivost. Také výcvik německých kulometčíků kladl důraz i na rychlé změny palebného postavení.

Francouzská taktická doktrína čerpala své hlavní poučení z koloniálních válek a se značným zjednodušením můžeme říci, že věřila v neporazitelnost masivního, důrazného útoku, zakončeného typicky ztečí na bodák. I Francouzi do značné míry akceptovali teorii nasycení prostoru palbou. V souladu s ní se francouzská pěchota měla pod krytem palebné převahy dopracovat až na výchozí čáru bodákového útoku. O následné, poslední fázi boje Francouzi soudili, že v závěrečné fázi boje již nebude mít voják příliš času na manipulaci se závěrem opakovačky a že kulomet nebude natolik mobilní, aby byl schopen dostatečně pružně změnit palebnou pozici a pole. Do značné míry podobný názor zastávalo také Rusko. Staré heslo ještě z napoleonských válek: "pulja dura, štyk moloděc" - "kulka je hloupá, bodák je udatný mládenec" bylo do značné míry stále respektováno. Částečně snad odráželo i nízké mínění o carského důstojnického sboru o inteligenci průměrného ruského vojáka. Ten se ve zdrcující většině rekrutoval z řad nevzdělaných vesničanů, mužiků. Jak Francouzi, tak Rusové se ve svých koloniálních výbojích ostatně jen velmi výjimečně setkali s protivníkem, který by používal kulomet. Rusové také hodně spoléhali na obrovské lidské zdroje, které bylo možno povolát do zbraně.

Hlavní rozdíl je jasně citelný z dobových taktických předpisů - zatímco britské a francouzské předpisy definují kulomet jako podpůrnou zbraň hlavní úderné síly - masy střelců, Němci definují kulomet jako hlavní palebný prostředek podporovaný střelci. Kupodivu, podobný názor přežíval i přes poučení z první světové války ještě dlouho do meziválečného období a americké taktické předpisy definovaly kulomet jako podpůrnou zbraň střelců ještě za druhé světové války.